

ALEKSANDER BLOK

EVGEN SPEKTORSKI J

Deset let je že minilo, odkar je umrl ruski pesnik Blok. Vse bolj se večja razdalja med njim in med nami. S tem je omogočena če ne definitivna sodba o njegovih knjigah, o katerih je v navalu samokritike sam rekel „molčite, preklete knjige! Nikoli vas nisem jaz napisal —“, pa vsaj taka, ki pušča v ozadju vse, kar je trenutnega in slučajnega, ter poudarja samo tisto, kar je bistvenega in trajnega.

Blok je smatral za nesrečo, da bo njegovo ustvarjanje postalo nekoč „posel docentov“ ali „prekletih profesáčev“. In res so vsi dosedanji poskusi, da bi se s pomočjo metodičnega razpravljanja našla formula za njegovo poezijo, enostranski ali pa popolnoma pogrešeni. Tako ga je na primer Lvov-Rogačevskij proglasil za preroka. Toda Blok še malo ni ustrezal ne onemu idealnemu prototipu preroka, kakršnega sta naslikala Puškin in Lermontov, niti ne realnemu tipu, kakršnega sta ustvarila Dostojevskij in Tolstoj. Pri Puškinovem preroku so zenice široko razprte, uho pa je polno šumenja in zvenenja. Namesto pregrešnega jezika ima želo pretkane kače in namesto srca — žareče oglje. Tako oborožen razpalja z besedo ljudska srca. Pri Lermontovu je prerok sirov, mršav, preganjan, ki bere v človeških očeh zlobo in napake. Dostojevskij je utelesil tako rekoč tip antološkega preroka, ki pogleda na življenje s take višine, da se odkriva z nje knjiga usode in se čita v njej bodočnost prav tako razločno in jasno kakor sedanost ali preteklost. Tolstoj pa je bil živ tip deontološkega preroka, ki pridiguje, obsoja in pri vsakem koraku opominja človeka, kakšen bi utegnil biti, če bi bil takšen, kakršen mora biti.

Nič takega ni bilo ne v Blokovem značaju ne v njegovem ustvarjanju. Patetika vsakega preroka je etična. Blokova patetika pa — kolikor je sploh bil patetičen — je bila izključno estetska. To se ne pravi, da je bil načelno antimoralen. Niti amoralen ni bil. Subjektivno je imel celó moralne doživljaje. Prav tako kakor Puškin, ki je z „gnusom prebiral svoje življenje“, je priznal, da „vest pri meni ni čista zavoljo razvrata“. Njegova nekončana avtobiografska poema se je imenovala „Povračilo“. Vendar pa ni čutil potrebe, da bi deloval na moralnem poboljšanju sveta. Bil je pesnik, ne propovednik. Njegov instrument je bila lira, ne trobenta. On ni z besedami razpaljal človeških src, marveč je narobe sam sebe imel za žrtev „upepeljajočih se let“. Njegova ambicija ni bila, biti titan, ki meče s silno roko ogenj in nemir v lené ljudske množice. Čisto nasprotno, dvomil je vase in v svojo zmožnost, da bi se

našel „v sivi in grenki življenjski tragediji“. „Mučen vihar misli, suma o vsem in o sebi.“ „Kako hudo je, da ničesar ne razumem.“ Dejal je: „Ne pričakuj poslednjega odgovora“, in se čudil, da so mu „vbodli v prsi rdečkasti ogelj preroka.“ Res je Blok še pred svetovno vojno in rusko revolucijo čutil, da se „nekaj dogaja“ ter slutil nesrečo. Pa to ni bilo preroško gledanje v objektivno bodočnost, temveč subjektivna vzburkanost neke vse preveč mehke in vznemirljive duše.

Blok ni bil prerok tudi zaradi tega, ker ni imel religioznega patosa, brez katerega ni pravega preroka. Ne Vladimirju Solovjevu ne Merežkovskemu se ni posrečilo, da bi ga spravila na pot religiozne poezije. V njegovem pesništvu ni ne teocentrizma ne teotropizma. On ni pripadal ne tistim, o katerih je Puškin rekel: „blažen je, kdor veruje, njemu je toplo na svetu“, ne tistim, ki iščejo Boga in ki jih, kakor junake Dostojevskega, muči misel o Njem. To ne pomeni, da je bil ateist. Pomeni pa, da se ni razvnel ne z versko problematiko ne z verskimi emocijami. V njegovem romantičnem delu „Roža in križ“ je samo roža živa, medtem ko je križ skoraj mrtev. V pesmi „Ob otrokovi smrti“ se brani poklekniti pred Bogom: „Ne, otožen sem brez tebe.“ Zaman mu je njegova sestra Angelina skušala vliti religiozni mir v njegovo „zarjavelo dušo“. Odločil se je, da ostane v „ognju in mrazu skrbi“. V svojih pesmih se spominja tuptam tudi Boga, „nežnega, plavega, mladega Boga“ ali pa Kristusa z venčkom rož. Toda Blok dela to bolj iz estetskih nego religioznih pobud in to brez organske zveze s splošnim duhom svoje poezije. Tako se na primer v pesnitvi „Dvanajstorica“ pojavi Krist šele na koncu in samo zaradi zaključka, kakor tako rekoč neki *Christus ex machina*.

Prav tako ne ustrezajo duhu Blokove muze poskusi, najti pri njem neke politične tendence. Ti poskusi so se gibali v treh smereh: v nacionalistični, revolucionarni in boljševistični.

Blok je bil ruski pesnik. Ni pa bil pesnik Rusije. Bil je nacionalen. Ni pa bil nacionalističen. To pa se niti malo ne pravi, da bi bil renegat kakor Pečerin, ki je pel: „Kak sladko je mrzeti domovino in nje ponižanje željno pričakovati.“ Čisto narobe: bil je proti domovini v normalnem odnošaju otroka proti materi. V besedi Rusija je našel „muzikalen smisel“. Posvetil je Rusiji nekaj pesmi. Ena, v vzvišenem tonu z naslovom „Na Kljunačevem polju“ je vseskozi retorična: „Rusija moja, moja žena!“ Druga „Scitje“ je napisana vsemu na kljub. V nji klevetá in psuje pesnik z nemško krvjo v svojih žilah, s kipno lepim obrazom angela ali paža sebe in svoj narod: „Da, Scitje mi, da, Aziatje mi s

poševnimi in želnimi očmi.“ Tretja pa je krepka in vsa prežeta z globokim čuvstvom:

„Komur si bodi čarodeju
daj svoj razbojniški ti kras!
Naj te premami in prevara,
ti ne propadeš, ne pogineš —
edino skrb bo omračila
tvoj krasno rezani obraz.“¹

Vzlic temu Rusija ni bila ideja-vodnica Blokove muze. Zapisal je nekoč: „zbogom, domovina, pozdravljen, hlad“. Nekoč pa je priznal: „Jaz ljubim samo umetnost, otroke in smrt. Rusija je zame lirska veličina. Stvarno ne obstoji, ni obstajala in ne bo obstajala.“ On ni imel onega tako rekoč državnega patriotizma, s katerim se je odlikoval Puškin, tako občutljiv za vse, kar bi moglo škodovati obstoju ali ugledu ruske države. Po drugi strani pa tudi ni imel družabnega patriotizma, katerega bistvo je bila vera v rusko ljudsko množico, bodisi naivno dobrodušna ali pa mistična in eksaltirana. V nasprotju z optimizmom ruskega narodnjaštva je čutil v sebi nezaupanje do množice in se je plašil pred zagonetnim seljakovim nasmeškom. Bil je vznemirjen nad prepadom med rusko inteligenco in narodom. O priliki Mesinskega potresa je vprašal: „Ali pa ste tudi gotovi, da je že dovolj čvrsta skorja nad drugim, prav tako strašnim, ne podzemeljskim, temveč zemeljskim elementom, namreč ljudskim elementom?“

Prav tako kakor ni bil Blok pesnik pozitivnega, pritrjujočega in ponosnega nacionalizma, tudi ni bil pesnik negativne in destruktivne revolucije. To ne pomeni, da je izpovedoval politični konservatizem, kar bi utegnilo biti sicer razumljivo, če se upošteva, da so njegovi predniki in sorodniki z očetove strani pripadali višji birokraciji in je bil njegov stric, samarski gubernator Blok, leta 1905. ubit od bombe revolucionarjev. To pomeni, da se ni zapiral v ruski opozicionalni inteligenci, dasi si je v svojih izjavah prisvojil do neke mere njene formule in predsodke. Zanimiv prizor se je odigral nekoč v uredništvu časopisa „Mir Božji“: Prišel je lep mladenič v dijaški uniformi in je bojevito ponudil svoje verze. To je bil Blok. Urednik, V. Ostrogorski, pristni ruski radikal, pa mu je pričel brati levite: kako se upa pečati z liriko, ko njegovi visokošolski tovariši protestirajo proti vladi in štrajkajo. Blok pa se ni oklenil gesla: „ni treba ti, da si poet, a državljan pa moraš biti“. V pesmi „Poeti“ je izjavil, da je pesnik pijan višin in da mu „ustave ne zadoščajo“.

¹ Prevodi Blokovih pesmi v tem sestavku nimajo pretenzije homogenih prepesnitev, marveč služijo predvsem za ilustracijo. — Op. prev.

Blok je doživel dve ruski revoluciji: leta 1905. in leta 1917. Vendar se ni vpregel v njene vaje. O priliki prve revolucije je napisal dve pesmi. Ena slika politično zborovanje. Agitator, čigar „oči brez bleska“ mečejo „slepe iskrice“, si zaman prizadeva, da bi prebudil in zanesel leno tolpo. Ko pa se je množica naposled prebudila, se je zgodilo nekaj nepričakovanega:

„Divje je siknil
prodorni žvižg.
In v šip razbitih žvenket
je zajočalo težkó,
in človek je padel na pločnik
z razbito glavó.

Še žvižgi so trgali zrak
in hrup je še divjal,
on pa pri vhodu v šumečo dvorano
je v večni pokoj zaspal...

Druga pesem je elegična:

... Še je prekrasno sivo nebo,
še je breznačna siva dalj,
še nesrečnikov, kruha prosečih,
nikomur ni žal, nikomur ni žal.

In nad zalivi je trume glas
umolknil, razvel se sred Nevskih snov.
In divje tožbe: vrzi, o vrzi navzdol,
ne vzbujajo usmiljenja spečih valov...

Kakor vidimo, v obeh pesmih ni niti sledu revolucionarnega zanosa.

Blok ga ni imel tudi tedaj, ko je izbruhnila februarska revolucija leta 1917. Osupnila ga je. Ves razburjen je prišel k Merežkovskemu in vprašal: „Kaj naj počnem zdaj, da pomagam demokraciji?“ Res, da je pozneje posvetil tej revoluciji svojo znamenito pesem „Dvanajstorica“. Toda tudi ta pesem ni poveličevanje revolucije. Napisana je v slogu tako imenovanih „častušk“, to je polkmetiških, podelavskih pesmi, kate- tere junak je včerajšnji seljak, ki ga je usoda vrgla v vrtinec velemestnega življenja z njegovo pohujšljivostjo in razburljivim dinamizmom. Junakinja takih pesmi je dekle iz vasi, ki postane v mestu sobarica ali pa delavka in ki se pozneje včasih vrže v prostitucijo. Blok je poskušal tudi še pred revolucijo pisati častuške. V eni izmed njih slika sobarico, koketno zvodnico: „Harmonika, harmonika! Hej, sviraj, vriskaj, pali! Nevernica, pretkanka ti, nevarnica — ti pleši!“ V drugi slika flirt sobarice in njenega kavalirja. On v škornjih dokolenkah z novo harmoniko. Ona v čevljih z visokimi petami in s predpasnikom s čipkami. „Angel, gospodičnica, počemu se smeješ? Angel, gospodičnica, daj da te poljubim! — Kaj mi, kmetič, govoriš, kmetič neumiti, jaz te že ne maram, bela, poljubiti.“ V pesmi „Dvanajstorica“ se spet javlja isti par. Toda zdaj sta se oba spremenila. Nji je spodrsnilo že pred revolucijo in odšla je na ulico. Pridružila se je revoluciji v tem smislu, da je spremenila svojo klientelo: prej je nosila čipkasto perilo, pohajala z oficirji, se sprehajala z naredniki, zdaj pa se je spečala z vojaštvom. On je vojak, ki

ga je revolucija vrgla v rdečo gardo. Ona pade kot žrtev njegove ljubosumnosti. Petjka ubije Katjko, ker se speča z Vanjkom. Nato išče Petjka pozabljenja svoje žalosti v ropanju buržujev. Pesem je živa, polna gibanja in plastičnih prizorov. Slikovito izraža tisto nervoznost in razburjenost, ki je zajela Petrograd v brezumnih februarških dneh leta 1917. Toda to ni slavospev revoluciji in njenim političnim in socialnim geslom.

Še manj je povelečeval Blok komunizem. Po pravici povedano, težnja komunizma po reglementaciji in racionalizaciji vsega življenja načelno izključuje kakršnokoli pesništvo. Zato je na primer Platon zahteval, da se iz njegove idealne države izženó vsi pesniki. Toda boljševiki v tem pogledu niso bili Platonovi učenci. Izgnali in celo postrelili so, kakor na primer Gumiljova, samo tiste pesnike, ki so se odkrito borili proti njim. Od drugih pa so zahtevali, da jim pojo ode ali pa da molče. Zaradi tega so se vsi ruski književniki pod sovjetsko vlado naravno razdelili v tri vrste. Eni so dali svoj talent v službo vlastodržcem in se ne pomišljajo, kakor dela to Gorkij, proslavljati celó „zlato srce“ glavnega čekista Dzieržinskega in izražati svoje sočutje ne z žrtvami Leninovega terorja, temveč z ubogim Leninom, ki se mora posluževati terorja. Drugi iščejo kompromisa med svobodnim ustvarjanjem in tako imenovanim socialnim naročilom. Najdarovitejši in najobčutljivejši med njimi pa, kakor Jesenin, ne morejo dolgo vzdržati tega in najdejo izhod v samomoru. Tretji končno nehajo ustvarjati. Ti molče in venejo v pričakovanju smrti. Sem spadata Ahmatova ali Sologub. Sem spada tudi Blok. On ni napravil sovjetske karijere kakor Gorkij. On ni mogel niti ni hotel konkurirati z uradnim sovjetskim pesnikom Demjanom Bednim, ki proslavlja boljševizem z istimi cenenimi efekti, s kakršnimi je pisal pred revolucijo za oglase v listih verze o cigaretnem papirju in drugih trgovskih predmetih. Zato so boljševiki po neuspelem poskusu, da bi se iz „Dvanajstorice“ napravila Ilijada komunizma, obrnili Bloku hrbet in ga jeli celo preganjati. Leta 1920. je pisal pesnik: „Zdaj živimo v temnem stanovanju; iz našega so nas izgnali.“ Ko se je pojavil v Moskvi na nekem sestanku književnikov, so ga boljševiški pesniki sprejeli s klici: „Mrtvec! Mrtvec!“ Životaril je v bedi sredi brezizhodne proze. Imel je neki simbolični govor o Puškinu, v katerem pravi: „Pesnik umira, ker nima ničesar več, s čimer bi dihal; življenje je izgubilo smisel.“ Nehal je pisati pesmi. Vendar pa je tik pred smrtjo napisal še eno, v kateri prosi: „Ne obtožuj me, da nisem précej vsega razumel in vsega pojmil“ ter izraža nado, da bodo „izišli ljudje iz zveri“. Kakor stoji v nemški Knauerjevi Enciklopediji, je umrl od gladu, verhungert. A to ni

bil samo fizičen glad, marveč, in to predvsem, duhovni glad pravega pesnika, ki so mu bila krila odsekana in lira razbita.

Blok je bil pesnik v pravem in neokrnjenem smislu te besede. Bil je oduševljen s čisto umetnostjo brez vsakršnih stranskih etičnih, političnih ali socialnih motivov. In vse do konca svojega življenja je gojil v sebi kult lepote: „Zmerom sem isti utrujeni gost tuje zemlje, begam kakor zakesneli potnik za lepoto.“ V pesmi „Poeti“ slika z močnimi potezami pesnika, čigar življenje je neurejeno, ki umira kakor pes za plotom, ki pa se vendar dviga iznad tistih, ki uspevajo v prozi življenja. In dasi brez vsakršne oholosti, je bil prežet z nekim umetniškim aristokratizmom. To pa je tudi čisto razumljivo glede na intimni in delikatni značaj njegovega ustvarjanja in na ono rafinirano duhovno osredje, iz katerega je izšel in v katerem se je kretal. Pripadal je tistemu tenkemu sloju prestolniške inteligence, ki je bila nemara celó preko mere prežeta z duhovno kulturo. Eden njegovih prednikov je bil nemški zdravnik na dvoru carja Alekseja Mihajloviča. Njegov ded z matrine strani je bil znani botanik in rektor petrograjske univerze Beketov. Njegov oče, profesor ruske univerze v Varšavi, je bil, dasi malo znan, eden najoriginalnejših ruskih filozofov; Dostojevskij ga je nameraval naslikati v enem svojih romanov. Pesnikova mati je bila znana po svojih prevodih iz Baudelaireja in iz drugih francoskih pesnikov. Naposled je bila pesnikova žena hči slavnega kemika Mendelejeva.

Blok je imel pravico, smatrati se za duševnega aristokrata. Vendar pa se ni povzpenjal na parnaške višine, niti se ni proglašal samozavestno, kakor Igor Severjanin, za genija. Čisto narobe, dvomil je vase:

„Jaz človek sem in malo Bogu raven
in v mojih stihih ni moči,
napev njih slab, življenjsko je neslaven,
ti novih misli v njih ne boš odkril.“

Bilo je nekaj otroškega v tej slabosti kakor tudi v pesnikovem značaju ali pa v njegovi zunanosti: obraz kerubina ali paža z otroškim ovratnikom. Neka otroška naivnost se očituje tudi v Blokovem ustvarjanju ter mu daje neko posebno privlačnost. V eni njegovih pesmi čitamo:

„O, ljudje! O, zveri!
bodite kakor otroci! Umejte me!“

Svoje „glupo srce“ je primerjal „dečku, ki se smeji“. Pisal je o sebi:

„Zdaj stiskaš ljubljeno rokó,
se v šali poigravaš ž njó
in jočeš, ko opaziš laž
ali pa v mili roki nož,
otrok, otrok!“

V vrtincu razbrzdanega življenja, kateremu se je vdal po svoji zakonski katastrofi, je naivno pel: „sem nespremenljiv, sem nedolžen“. Blokov umetniški besednjak je poln otroških izrazov. Napisal je tudi nekaj pretresljivih pesmi na otroška temata. Lahko rečemo, da je bil Blok otrok v poeziji. Toda ni bil kakor fortunato gárzon Raffael ali deloma Mozart srečen otrok, ki brezbrizno preživlja svoje življenje in ustvarja svoja dela kakor igraje. Niti ni bil pokvarjen otrok kakor Villon, *tout aux tavernes et aux filles*, ki je hotel stopiti v svojem tridesetem letu končno iz svojega detinstva, *hors d'enfance*. Blok je bil vznemirjen otrok. Kajpada ni bil otrok v smislu patološkega infantilizma, ki pomenja zastoj duševnega razvoja odraslega človeka na otroškem nivoju, marveč v tem smislu, da je ohranil poleg izključno visoke duševne kulture neko otroško naivnost in potrebo, da ga nekoga nežne roke neizogibno milujejo in negujejo. Nekoč je zabeležil v svoj dnevnik: „Nocoj sem jasno čutil, če ne bi bilo na svetu žene in matere, ne bi mogel ničesar storiti.“

Ta lastnost Blokovega značaja se posebno očituje v vlogi, ki jo ima žena v njegovi pesmi. On sploh ne bi bil izrazito lirski pesnik, če ga ne bi ovladovali motivi in emocije, ki jih izziva *das ewig Weibliche*: „V nekšnem ženskem dihanju, vidi se, večno je záme radóst.“ Vendar pa ni pesnik niti silnih strasti niti frivolnih avantur. On opeva nežno in brezgrešno ljubezen. Njeni predmetje so ali abstraktna Prelepa dama, katere konkretna realizacija je zaročenka ali mati ali žena ali pa sestra. On tuguje za čisto ljubeznijo tudi tedaj, ko se je zapuščen in osamljen metal v kupljene objeme. Nekaj življenjepisnih podatkov bo pomagalo boljšemu razumevanju te strani Blokove lirike.

Blok je bil plod nesrečnega zakona. Kmalu po njegovem rojstvu je njegova mati zapustila moža in se z otrokom v naročju vrnila k svojemu očetu v Petrograd. Nato se je razporočila in se omožila z nekim gardnim častnikom. Pesnikov oče se je takisto drugič oženil. Pa tudi njegova druga žena ga je zapustila s hčerko. Pesnik je odraščal in dasi izven normalnega družinskega življenja je bil vendar „z brigo nežnih žen zaščiten pred življenjem grobim“. Od svoje matere se ni ločil niti, ko se je poročil. Šele ko je bil njegov očiš prestavljen kot polkovni komandant v Reval (današnji estonski Tallin), je ostal sam s svojo mlado ženo. Ta pa ga je iznenada zapustila ter odšla na umetniško turnejo z Meyerholdovo četo. Pesnik je ostal sam. Vrgel se je v „mračne, pregrešne utehe vina, strasti in duševnih pogub“. Pozabljenja je iskal v vinu, lahko dostopni ženski, „hčeri nočnega veselja“, in v ciganski pesmi. V tem času svojega življenja je spominjal v neki meri na Stavrogina iz Dostojev-

skega romana „Besi“. Pozneje se je njegova žena vrnila k njemu. Vrnila se je tudi mati po smrti svojega moža. Pesnik se je privil k njima. Toda osebna sreča je odšla v nepovrat. In idila se je zamenjala z elegijo. Tragično ozadje tej elegiji sta ustvarila revolucija in boljševizem.

Tako je potekalo osebno življenje pesnikovo. In to je našlo odmev v njegovem ustvarjanju. V „Pesmih o prelepi dami“ se razodeva večni motiv mladeniške idealizacije žene kot posebljenja vseh najčistejših sanj: „mila slika, nežni sen“. Pesniku z nedolžno otroško dušo se je zdelo, da je prav v teh „brezgrešnih svojih letih umél življenja tajni smisel“. Nato pridejo pesmi, namenjene nevesti in ženi. „Ti si stala pri oknu vsa čista in nežna.“ Zanimiva je pesem „Angel varuh“:

„Jaz ljubim te, angel moj varuh, v meglí,
v meglí, ki na zemlji z menoj je vse dni.
Zato, ker si bila nevesta mi bela,
zato, ker mojo skrivnost si odvzela.
Ker naju zvezala je tajna noči,
zato, ker si sestra, nevesta mi, hči.
Ker nama je dolga pot dodeljena,
o, glej, še zato, ker sva — mož si in žena!
Za moje vezi in za tvoja zakletja.
Zato, ker sva ujeta v rodbine prekletja . . .

Kdo kliče? Kdo plače? Kam greva midva?
Oba — nerazdružno — na veke oba.“

Ko pa sta se vendarle ločila, je izbruhnila katastrofa. In v Blokovih pesmih se pojavita dva nova motiva: razbita sreča in brezuspešna želja, da bi se pozabila čista ljubezen v nečisti, ko „je postalo že vseeno, komu poljubljaš usta, božaš rame“. Pesmi, v katerih se spominja svoje nedolžne zakonske sreče, so izredno nežne in diskretne.

„Pozabljal sem vrline in napore
in slavo na turobni zemlji tej,
ko tvoj obraz v preprostem je okviru
sijal na mizi pred menoj.

A prišel čas je, ko si se ločila,
v noč vrgel sem poročni prstan svoj.
Ti svojo usodo drugemu si izročila
in jaz pozabil sem obraz prekrasni tvoj.

Bežali dnevi s kletim so viharjem,
vino in strast sta mi trovala kri.
Jaz sem spominjal se te pred oltarjem
in klical te kot svoje mlade dni.

Ne sanjam več o nežnosti, o slavi,
mladost minila je in vse je šló!
In tvoj obraz v preprostem tam okviru
odložil z mize z lastno sem rokó.“

Tudi v pesmih, ki se nanašajo na pesnikovo razuzdano življenje, ko je „nebo palo v mlakužo“, se zrcali sram nedolžne otroške duše in tuga za čisto ljubeznijo. „Zbudila sta v izbi se mož in vlačuga, se leno osvetila v gosti temi.“

„O, čas neprodajnih poljubov!
Ljubezen nekupljenih dev!

*

V snu vstaja zdaj mladost pred mano
in ti kot vsa živa, in ti.

*

... Zdaj sit sem teh blodenj
in dihanja ostrih meglá,
odbijanja v tujih zrcalih,
poljubljanja tujih žená.“

Ko se je vrnila pesnikova žena k njemu, se je pojavil nov motiv. skrb, da se ne bi izgubila pa bodisi okrnjena sreča in tožno spoznanje, da je mladost odsijala.

„Pozabljena sva na zemlji samá.
Posediva zdaj malo, tu je gorkó.
V tej izbi, v tem toplém kotičku samá
zastrmiva tja ven se v jesensko megló.
Za oknom, kot tákrat, je sinil sijaj.
Midva, predraga, dva starca sva zdaj.“

Poetična pojava v pesnikovem življenju in ustvarjanju je bila njegova sestra od druge žene profesorja Bloka — Angelina. To pri Rusih dokaj nenavadno ime je dobila po želji svojega deda generala Beljajeva v spomin na Balkance, ki jih je spoznal, ko se je udeležil vojne s Turčijo. V usodi obeh je bilo nekaj podobnega. Njuni materi sta se takoj, ko so se rodili otroci, odpovedali nadaljnjemu skupnemu življenju z očetom, ki ju je mučil s svojo ledeno analizo, „s hladnim in sirovim umom“ in „težkim plamenom tuge“. Obadva sta odrasla izven normalne rodbine, a ju je v nadomestilo oba obkrožala morda pretirana materina skrb. In dasi sta živela v istem mestu Petrogradu, se vendar nista poznala. Šele ko je bil pesnik že oženjen in njegova sestra študentka, sta se spoznala v Varšavi pred očetovim mrtvaškim odrom. V nasprotju z Byronovim slučajem se je to znanje spremenilo v čisto in nežno prijateljstvo. Pesnik, ki se je „omadeževal z blatom“ in „s težko tugo potopil

ladjo upanja“, je bil zadivljen nad srečanjem z delikatno in poetično mladenko, ki mu je predočala vse sanje njegove naivne mladosti. Še bolj zadivljen je bil, ko je ta polotrok pokazal krepko duhovno silo, namreč globoko in neiztrebljivo religiozno vero ter čvrsto moralno voljo. Resnobno je pojmovala življenje kot samožrtvovanje. Zato je takoj, ko je izbruhnila svetovna vojna, kljub svojemu slabotnemu zdravju odšla k usmiljenkam. Pri tem je pokazala toliko ljubezni in samopožrtvovalnosti, da je bila, ko je umrla za tifusom, pokopana skoraj kakor svetnica. Vplivala je v neki meri na svojega brata, ki ji je posvetil nekoliko presunljivih pesmi.

„Ko sem srečal se s teboj,
sem bil bolan z razbito dušo,
sestra, usodno dana mi.

*

Le ti si, sestra, mi trdila,
razburkana, nemirna vsa,
da svet je — bivališče božje.

*

... A pomniva obá,
da Bog je dal, da srečala
sva v čas pokore se — ob grobu.“

Najintimnejše in najnežnejše Blokove pesmi pa so posvečene njegovi materi. Vse do konca njegovega življenja mu je bila mati njegovo najvarnejše zatočišče.

„Zasadil sem svoj svetli raj
in z zidom ga obdal ko grad,
in v sinji vzduh, v prekrasni kraj
prihaja mati sina iskat.

*

In mati hodi vsa skrbná
po mojih vrtilih, pod drevesi,
in kliče, kliče: — sin moj! Kje si?
pazeč, da mi kak cvet ne poteptá.“

In ko je bil pesnik fizično in duševno popolnoma skrušen, „sin ni pozabil matere, sin se je vrnil, da umre“.

Kakor je videti, je veliko osebnega in subjektivnega v Blokovi poeziji. Njegov jaz mu ni zoprni kakor Pascalu. Ne bil bi lirski pesnik, če bi ne bil subjektiven. Vendar pa bi zopet ne bil pravi pesnik, če bi ne bilo v tej subjektivnosti objektivnih momentov. Izražajoč svoje najosebnejše emocije, odkriva pesnik tajne ljudske duše vobče, njene tuge in težnje. Zato zadene prava lirika zmerom na kongenialno razumevanje čitate-

ljev. Zato je tudi Blok eden najpriljubljenejših ruskih lirikov. On bo zmerom pesnik večne mladosti in to ne one, ki brez resignacije in dvomov željno pije iz čaše življenja, ali one, ki z nestrpnostjo zahteva preureditev vsega življenja, marveč tiste, ki sanja, ki je vznemirjena, ker išče poezijo, pa najde prozo.

S tem se odreja mesto, ki ga zavzema Blok v ruski književnosti. On je eden najboljših ruskih lirikov. V neki meri nadaljuje Lermontova, ki mu „priskutne zemske pesmi“ niso mogle nadomestiti „nebeških glasov“, v neki meri Čehova z njegovo „ogromno žalostjo, ki si ne ve mejá“ in ki „zastira oči s kalnimi in zlemi solzami“. Nekatere Blokove pesmi kakor da so samo prevod Čehovljeve proze: „na ulici dež je in blato, in sam ne veš, po čem tuguješ“. Blok pa se odlikuje pred obema po nežnih akvarelnih barvah svojih stihov in po presunljivi otroški naivnosti svojih umetniških emocij. Kar se tiče oblike njegovih pesmi, spominja ponekod na najdelikatnejše Verlaineove melodije, ponekod pa teži po Puškinovi popolnosti. Predvsem in poglavitno pa je bil tudi v tem pogledu izviren. V neizčrpni zakladnici ruskega jezika je našel célo lestvico melodij in harmonij, katere pred njim niso bile še izkoriščene niti po najboljših pesnikih in katere se seveda kolikor toliko izgube v prevodu. Veliko važnost je polagal na obliko. V svojem dnevniku je zabeležil: „samo muzika je neizogibna“. Na drugem mestu pa piše: „če bi mogel pomoliti v formi“.

V zvezi s tem nastane vprašanje, ali ni simbolizem prava formula Blokove poezije. Če se vzame simbolizem v širokem in ne v specifičnem smislu, tedaj je bil Blok seveda simbolist, ker drugače sploh ne bi bil pesnik: ni ga pesništva brez simbolov. Če pa se vzame simbolizem v smislu neke posebne umetniške šole, potem Blok ni bil simbolist. To pa iz dveh razlogov. Prvič se Blok kakor vsak pravi pesnik ni omejeval samo na to, da bi bil pokoren učenec te ali one smeri, tega ali onega „-izma“, marveč je nosil v sebi tudi samonikel vir navdahnjenja. Ni bil ruski Mallarmé, temveč Aleksander Blok. Ponekod je zapadel tujim vplivom, poleg drugega je nekaj časa posnemal tudi simboliste. Toda ti vplivi so bili trenutni in se niso globoko zasekali v njegovo dušo. Zato je zapisal: „vse, kar je bilo globokih vplivov, sem jih pričakal s ščitom duše“. Drugič, poetika simbolizma ni ustrezala ne njegovemu pojmovanju umetnosti ne njegovemu načinu ustvarjanja. Shematizem onih simbolistov, ki so pod Wagnerjevim vplivom iskali tudi pesništvu bolj ali manj določenih in togih ‚Leitmotivov‘ ali, kakor se je izražala francoska doktrina, ‚correspondances‘, ni mogel pritezati pesnika, katerega pesmi so bile svobodne kakor potočki: „tožeč in ihteč in smejoč se

zvene potočki mojih stihov“. Druga teza simbolistov, da velja v pesništvu nekaj samo forma in da vsebina ni bistvena, je bila takisto v popolnem nasprotju z Blokovo težnjo, da bodi forma v popolnem skladu z vsebino in da ne sme biti forme brez vsebine. Prav zato je obsojal Igorja Severjanina: „pri njem ni teme“. In v svojem dnevniku je pisal: „potreben je načrt in sujet“. Ni bil mnenja, da je poezija samo niz blagoglasnih besed brez vsakršnega smisla. In trpel je, ko se mu je od časa do časa dozdevalo, da je pri njem presahnil vir misli ter da zna govoriti, pa ne ve, kaj naj govori. Če pa je Blok vendarle dobil glas simbolista, je to treba tolmačiti z dvojnimi nespornostmi. Prvič se je njegova malone otroška negotovost in občutljivost, ki je tako privlačna in ki se je pri Merežkovskih ironično karakterizirala kot „nekdo, nekje, nekaj“, jemala za simbolizem s formo, a brez vsebine. Prav v tem smislu je Andrej Belij nazval Bloka „talentiranega slikarja praznine“. Drugič so po krivdi Bloka samega nekatere njegove pesmi videti simbolične, ker ni smatral za potrebno, da bi vsaj v naslovu pojasnil, v čem je stvar in na kaj se nanašajo pesnikove besede. Tako dela na primer neka pesem brez naslova, ki se pričinja z besedami „Za špansko steno sedim“, vtiš, da je to samo sklop bolj ali manj blagoglasnih besed in izrazov. Kdor pa ve, da so bili ti izrazi napisani pri pogledu na Kantovo sliko, zanj dobi ista pesem i smisel i vsebino. Kajti to je ena jako prodirljivih karakteristik Kantovega gnozeološkega agnosticizma:

„Za špansko steno sedim,
 mehke majcene nožice imam.
 Mehke ročice imam,
 mehko očesce temno.
 Toplo in temno je. Ugasnil
 sem svečo, ki jo prinesó,
 a se zahvalim lepó.
 Zdaj lahko vidim sladki sen,
 a me ni ne groza ne strah ...
 Prekrižam svoje ročice,
 prekrižam takisto nožice ...
 Za špansko steno sedim ...
 Oči so kot steklo, brez dna.

Ta pesem kakor tudi druge pričajo, da je bil ta naivni in plašni otrok, ki se brez ženske pomoči ni mogel znajti v življenju, vendarle sposoben i za ironijo i za intuitivno prodiranje v težke in zapletene probleme. Niso bile še izčrpane vse možnosti, ki so tlele v njegovi bogato obdarjeni duši. Ni še pretvoril v pesmi izkustva one globoke drame, če ne tragedije, ki jo je tvorila ruska zgodovina v poslednjih letih nje-

govega življenja. Po revoluciji kakor da je odšel v puščavo, kako bi se zbral. Iz njegove poslednje pesmi je videti, da se je izvršil v Bloku neki duhovni preporod, ki je obetal mnogo pomembnejše ustvarjanje, nego je lirika delikatnega in razdražljivega otroka. A to je bil njegov labudji spev. Doletela ga je usoda najboljših ruskih poetov: nad njim se je izvršilo tajinstvo smrti prav tedaj, ko bi se dala pričakovati od njega njegova najpomembnejša dela. Nam pa ostane samo tisti spomin nanj, ki ga je napovedal še v svoji mladosti:

„Ko odidem iz časov na večni pokoj,
odidem od hval in od graj,
se spomni ti nežnosti, ljubega sna,
s katerim jaz cvél sem in dihal nekdáj.“

PRINC RANOFER JADRA NA ZAPAD

NOVELA — BRANKO RUDOLF

Poskusil bom opisati najbolj čuden dogodek, ki se mi je kedaj primeril. Ljudje, ki so bili takrat z menoj, še vsi živijo. Celó mladi so in se jim godi tako dobro, kakor je v teh hudih časih le mogoče. Mislim, da bi bilo neprijetno, če bi že sedaj čitali opis doživetja, ki nam je ostalo nerazumljivo in o katerem takrat nikomur nismo rekli besede, ne da bi se bili prej domenili. Vsi smo molčali v tistem sporazumu — čeprav sta bili med nami dve mladi ženi. Njuni imeni sem nekoliko izpremenil, prav tako ime enega tovariša. Kar se mene tiče — zovem se dr. Boris Hmeljak in sem že sedem let profesor fizike in matematike. Poklic ni vreden zavidanja. Z grozo čutim, kako počasi izgubljam humor in celo fantazijo, ki mi je v življenju pogostoma izvrstno služila; posebno včasih, ko sem bil rad v družbi žen, kajti te navadne resnice običajno ne cenijo.

Bilo je pred nekaj leti. Preden mi spomini zabledijo, bi hotel opisati vso stvar, vso čudno prigodo prav tako, kakršna mi je ostala v spominu. Vse, kar sem takrat doživel in opazil, bom zapisal točno in tako vestno, kakor le morem; po pravici in resnici. Mislim namreč, da bo vse naše čudno doživetje še nekoč mnogim ljudem koristilo. Vsekakor jim bo stavilo probleme in jih sililo k razmišljanju. Zgodovinarjem, ki se bavijo s čarovnijami in čarovnicami, modernim psihoanalitikom, ki skušajo zajeti celega človeka, fiziologom živčevja in čutil in naposled vsem, ki se bavijo s temnimi in filozofsko zamotanimi problemi naše podzavesti.